

Куделя В. Є.

«МИ НЕФОРМАЛІВ ПОРОДИЛИ, МИ ЇХ І... ПОЛЮБИМО?» РАДЯНСЬКА РОК-МУЗИКА НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «МОЛОДА ГВАРДІЯ» В РОКИ ПЕРЕБУДОВИ

У статті проаналізовано матеріали київської комсомольської газети «Молода гвардія», присвячені радянській рок-музиці. Розглянуто, як у цій газеті відтворювався офіційний дискурс комсомолу часів Перебудови, який проголошував потребу налагодження «діалогу» з «неформалами»; як відбувались дискусії про «неформалів», як пропонували сприймати «неформалів» та як із ними пропонували «працювати». Описано, в який спосіб у газеті після років «заборон» створювали позитивний образ радянських рок-гуртів, як висвітлювали проблеми, з якими стикались радянські гурти, та як покладали відповідальність за їх вирішення на комсомол. Окреслено, як у «Молодій гвардії» сприймали київську рок-музику порівняно з іншою радянською рок-музикою, а також те, як редакція видання почала просувати українськомовну рок-музику. Автор робить припущення, що, описуючи рок-музику, газета «Молода гвардія», приставала до «прогресивного» радянського дискурсу часів Перебудови, натомість редакція могла також мати власну політику з підтримки українськомовних пісень.

Ключові слова: Перебудова, комсомол, рок-музика, неформали, Київ.

Із початком Перебудови в СРСР змінилось ставлення до рок-музики. Комсомольські організації почали масово організовувати рок-клуби й рок-фестивалі, радянські громадяни отримали можливість відвідувати великі фестивалі й навіть доволі легально декларувати свою належність до спільнот «неформалів». Усі ці зміни відбилися на шпальтах радянських ЗМІ, що були своєрідними медіаторами між владою та радянським суспільством. Із 1986 року про рок-культуру активно писала комсомольська газета «Молода гвардія», яка виходила при Київському міському та обласному комітетах ЛКСМУ. Її рубрика «Фонограф» ставала джерелом інформації про радянську та західну рок-музику для тисяч читачів і читачок, а колектив газети брав участь у організації рок-фестивалів у Києві.

Щоб установити, як у газеті «Молода гвардія» висвітлювали радянську рок-музику, можна використати *теорію дискурсу* Лакло і Муффа. Згідно з цією теорією, дискурси формують значення різних концептів — і в такий спосіб обґрунтовують певну владу або соціальний порядок¹. Відповідно, різні актори, які просувають певні способи організації суспільства, одночасно змагаються за те, щоб встановити свої зна-

чення тих чи тих концептів. За теорією Лакло і Муффа, дискурс має певні «привілейовані дискурсивні точки», або «вузлові точки»² — і трактування цих концептів детермінує, якими будуть інші, пов'язані з ними, значення³. Для розгляду теми цієї статті можна виокремити три такі «вузлові точки» — ставлення до «неформалів», вітчизняної рок-музики загалом і київської рок-музики зокрема.

Зміна у ставленні до «неформалів»

На думку Світлани Костилюєвої, в роки Перебудови українські друковані періодичні видання діяли чітко у визначених межах актуальних політик комуністичної партії. Відповідно, такі нові теми у ЗМІ, як популяризація госпрозрахунку, індивідуальної трудової діяльності чи боротьба з алкоголізмом, можемо розуміти як пропаганду ініційованого КПРС «реформаторського курсу»⁴. Саме так можна сприймати і зображення «неформалів» у газеті «Молода гвардія» в роки Перебудови.

² Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (London, New York: Verso, 2001), 112.

³ Йоргенсен и Филлипс, «Теория дискурса Лакло и Муффа», 56–61.

⁴ Світлана Костилюєва, «Роль друкованих засобів масової інформації України у здійсненні соціально-економічних перетворень в умовах перебудови», *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки* 16 (2007): 417–421.

¹ Марианне Йоргенсен и Луиза Филлипс, «Теория дискурса Лакло и Муффа», у *Дискурс-анализ. Теория и метод* (Харьков: Гуманитарный центр, 2008), 73–76.

Упродовж 1986–1987 рр. про «неформалів» у «Молодій гвардії» писали доволі часто (можна виокремити вісім повноцінних матеріалів). «Неформалам» присвячували статті, публікували думки читачів і дискусії. Цим терміном окреслювали представників радянської молоді, які належали до субкультур — і цим явно відрізнялись від багатьох своїх однолітків, переважно «металістів», лише зрідка — хіпі.

У перші роки Перебудови більшість дописувачів «Молодої гвардії» ставились до «неформалів» як до проблеми, яку неможливо подолати заборонами. У межах представленого в газеті дискурсу їх уявляли як дещо «неправильну», але органічну й закономірну частину радянського суспільства, яку потрібно не ігнорувати чи перероблювати, як це відбувалось у роки «застою», а зрозуміти, «очолити й направити». Таке розуміння «неформалів» цілком відповідало тодішній риторичній комсомолу: у роботі з молоддю заборонами не можна добитись нічого, окрім «переходу критичності в критиканство, стійких переконань у двоїстість життєвої позиції»⁵. У цьому явно проглядалось протиставлення Перебудови добі «застою» та тодішній політиці «роботи з молоддю».

Показовим прикладом оцінки нових популярних серед молоді стилів є стримано консервативна стаття про брейкданс від липня 1986 р. В. Мішньова, режисера народного театру пантоміми Палацу культури виробничого об'єднання імені С. П. Корольова. Автор не засуджував популярний молодіжний танець, проте ставився до нього як до нової наркотичної речовини, що активно поширюється серед молоді:

Можна робити вигляд, що його (брейкдансу. — В. К.) нема, спираючись на звичну тезу про скороминущий вибрик західної моди. Та... подібне ставлення було б надто поверховим, легковажним. До того ж — популярність брейк-дансу у нашої молоді набуває такого масштабу, що **випускати цей процес з-під контролю чи ігнорувати його просто безвідповідально** ⁶...

Авторові відповіла редакція: так, справді, це нове явище необхідно очолювати, «ми вживаємо необхідні заходи»⁷. І одразу ж надали підтвердження: проанонсували організований редакцією перший київський парад брейкдансу та інший фестиваль, в межах якого мав відбутися районний парад брейкдансу⁸.

⁵ XX съезд Всесоюзного ленинского коммунистического союза молодежи (Москва: Молодая гвардия, 1987), том 1, 90.

⁶ Так виділено в тексті. В. Мішньов, «Брейк-данс: проблема відкрита?», *Молода гвардія*, 26 липня, 1986, 4.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

Стаття від вересня 1986 р. під назвою «Важкий метал чи металобрухт» також добре оприявнює бачення «неформалів» у межах тодішнього дискурсу. У ній автори навели лист одного з читачів, який у парку «Олександрія» (м. Біла Церква) на дубі помітив напис «Ей-сі Ді-сі»⁹, а на берізці — «Айрон Мейден»¹⁰. «Виходить, і берізка стала символом хард-року та “хеві-метал”...»¹¹, — написав інженер Віктор Белиць. Редакція відповіла:

Виходить, стала. Але замало буде відвести тих, хто порізав берізку чи вивів уночі на кузові автобуса імена кумирів, до відділення міліції. Важливо ще й зрозуміти, чому з'явилися ці написи (курсив мій. — В. К.) Хто вони, прихильники «важкого» року, «хеві-метал», або, як вони самі себе називають, «металістів»? Що можуть сказати іншим, залишаючи свої автографи?¹²

Після цього розповіли про музичний дискусійний клуб, який у Білій Церкві організував завідувач сектору культурно-масової роботи Палацу культури одного із місцевих підприємств. У ньому юнакам, зокрема «металістам», допомагали правильно зрозуміти творчість деяких західних музикантів¹³. Редакція похвалила підхід білоцерківського активіста-організатора клубу: мовляв, «розвивати смаки, піднімати музичну культуру молоді»¹⁴ — це найперспективніший шлях. Нехай, писали у статті, будуть різні стилі — в тому числі «нова хвиля» і «важкий метал», «головне — щоб не металобрухт»¹⁵.

Тема «неформалів» для «Молодої гвардії» на початку Перебудови була доволі вагомим. У номері за 4 грудня 1987 р. майже цілу сторінку займав матеріал про пресконференцію про перебування молодіжних клубів, ставлення до неформальних об'єднань молоді та інші молодіжні питання, яку організував Київський державний інститут культури імені Корнійчука¹⁶. Різні замітки об'єднувала наскрізна ідея: із «неформалами» треба працювати, і вже зараз. Наприклад, директор Тульчинського культосвітнього училища закликав кожен клуб взяти під опіку хоча б одне «неформальне об'єднання», а загалом на конференції зобов'язали кожного студента Інституту культури «увійти в контакт» із двома

⁹ Хард-рок гурт «AC/DC».

¹⁰ Хеві-метал-гурт «Iron Maiden».

¹¹ М. Савинич, «Важкий метал чи металобрухт», *Молода гвардія*, 17 вересня, 1986, 4.

¹² Там само.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Юрій Семиволос, «Ми “неформалів” породили, ми їх і... полюбили?» *Молода гвардія*, 4 грудня, 1987, 4.

неформальними групами¹⁷. Говорили на конференції й про проблеми: питали, «чи не запізнились комсомольці із дозволом» брейкдансу, що нібито вже втрачає популярність, порушували проблему матеріального забезпечення клубів і те, що молодь часто захоплюється саме «забороненим плодом»¹⁸.

Можна виснувати, що у газеті «Молода гвардія» існування «неформалів» упродовж 1986–1987 рр. не замовчували, і намагання їх «зрозуміти» було однією з важливих тем. Із погляду редакції газети не було сумнівів у тому, що це також радянські громадяни, але поставало питання про те, як до них ставитись. У межах дискурсу побутували думки про те, що потрібно: а) «взяти шефство» над фанатами нових стилів; б) «підіймати» загальну музичну культуру: нехай «металісти» слухають метал-рок, але «якісний» і «правильний».

Слід звернути окрему увагу на емоційну полеміку, що розгорнулася на шпальтах «Молодої гвардії» на початку 1988 р. у відповідь на рефлексію читача Миколи Терна на фільм «Чи легко бути молодим»¹⁹. У дописі, який започаткував дискусію, читач Микола Терно в агресивній манері висловився про «розбещених молодиків» і «дикунські вихватки нероб»²⁰ (радянську молодь, яку показали в документальному фільмі). Автор вважав, що кожного з таких молодих людей колись «випустили з поля зору» батьки, й зібрав у своєму листі багато різних претензій до сучасної йому молоді.

Редакція в коментарі до листа зауважила, що вважає тези автора суперечливими, й попросила читачів поділитись своїми думками. Уже через два тижні у газеті вийшла добірка з чотирьох відповідей. Автори трьох із них рішуче не погодились з Миколою Терном, при цьому всі вони апелювали до «авторитетного дискурсу» (за Олексієм Юрчаком²¹). Студент А. Зінченко послався на згадану «перебудовну» тезу комсомолу: «Називаючи “рокерів”, “металістів”, “брейкерів” неробами і негативними елементами, ви, Миколо, ще раз показуєте себе з негативного боку. *Адже давно відомо* (курсив мій. — В. К.), що ці течії стають небезпечними якраз тоді, коли їх такі, як ви, пробують ліквідувати»²².

О. Олесь вирішив побудувати відповідь на типовому для риторики Михайла Горбачова, і загалом так званих реформаторів, протиставленні між добою Перебудови та «застою», і звинуватив Миколу Терна в ретроградстві. Фактично він стверджував, що попередній дописувач не заслуговує на увагу до своєї думки, адже він — представник скомпрометованого покоління «застою»: «Ви вирости й сформувалися як особа під впливом лозунгів і гасел “всі люди браття, всі рівні...”». А як було насправді?.. Так за що нам, молодим, поважати вас? Що це за вислови: “шкідливий фільм”, “шкідлива пісня”? Також попахує “часами застою»»²³. Натомість читач А. Павлихін зауважив, що роздуми Миколи Терна видаються смішними, і їх вартувало опублікувати в сатиричній частині газети. Читач порадив йому почитати матеріал у газеті «Комсомольська правда» за 21 січня: «Там все ясно сказано»²⁴, хоча цитат зі статті не навів.

Лише в одній відповіді була згода з думками Миколи Терна. Полковник запасу Марко Ярославський по суті запропонував розрізнити «прекрасну молодь», яка «служить і проявляє трудовий героїзм», і «нероб», яких потрібно перевести в першу категорію за допомогою виховання, «особливої»²⁵ уваги з боку командирів в армії²⁶. Звісно ж, і полковник запасу зробив посилення на висловлювання в межах авторитетного дискурсу: зачитував виступ міністра оборони Язова, а щоб «все стало на свої місця» — порадив іншим ознайомитись із матеріалом у газеті «Красная звезда» за 19 січня²⁷. Тези цієї статті Марко Ярославський також не переказав.

Отже, бачимо майже анекдотичну ситуацію, коли прихильники протилежних поглядів, обстоюючи свій підхід до «неформалів», вважали, що вичерпати й поставити крапку в дискусії здатна стаття, опублікована в одній із центральних газет. От тільки з контексту дискусії випливає, що квазіоб’єктивне знання, озвучене в центральному органі Міністерства оборони («Красная звезда»), в той час могло суперечити квазіоб’єктивному знанню, представленому в центральному органі ЦК ВЛКСМ («Комсомольская правда»). У роки Перебудови різні періодичні видання справді могли представляти різні політичні течії в межах радянського істеблішменту. Як показує Рітта Піттман, тоді частина найбільших літературних періодичних видань

¹⁷ Там само.¹⁸ Там само.¹⁹ Микола Терно, «“Чи легко бути молодим?” Роздуми на молодіжні теми», *Молода гвардія*, 19 січня, 1988, 3.²⁰ Там само.²¹ Алексей Юрчак, *Это было навсегда, пока не кончилось. Последнее советское поколение* (Москва: Новое литературное обозрение, 2014), 90–145.²² «Грішне й праведне?», *Молода гвардія*, 2 лютого, 2.²³ Там само.²⁴ Там само.²⁵ Так виділено в тексті. «Грішне й праведне?».²⁶ Там само.²⁷ Там само.

належала до більш «реакційно-націоналістичного» табору (зокрема, «Молода гвардія» (Москва), «Наш современник», «Москва»), а частина — представляла більш «ліберально-реформістські» погляди («Новый мир», «Литературная газета», «Дружба народов» та інші)²⁸. Сторони в дискусії, опублікованій у газеті «Молода гвардія» на початку 1988 р., мислили в категоріях радянського дискурсу, тільки одні приставали до «консервативного»/«застійного» розуміння концепту «неформалів», а інші виходили із «прогресивного»/«перебудовного» розуміння цього явища. При цьому перший підхід передбачав ігнорування або заборону цієї суспільної «аномалії», а другий, більш «ліберальний» — спробу діалогу з «неформалами».

Самим «неформалам» у газеті не раз давали слово. Із опублікованих повідомлень складається враження, ніби основне їхнє бажання полягало в тому, щоб інші громадяни сприймали їх за «нормальних» людей. Про це у травні 1987 р. йшлося в листі за підписом 27 «шанувальників “хеві-метал”»: «І останнє: не варто вважати, що коли людина “металіст”, то вона фанатик. Це не так. Ми такі ж радянські хлопці, тільки любимо “хеві-метал”»²⁹. Подібне прохання бачимо в листі Сергія Попова³⁰, який писав, що атрибути «металістів» — «це, звісно, не дуже добре»³¹. Проте для декого з металістів це те, що вони люблять, тому вони готові це захищати. «Металісти» не змушують інших любити свої атрибути, проте «не треба насаджувати нам свої почуття та симпатії»³². Після цього автор згадав про упередження щодо металістів: нібито якщо «металіст» — отже, хуліган, а то й прихильник фашизму («приписують “коричневі” ідеї»). «Повірте, — писав хлопець, — я хоч і вважаю, що бійка це дуже погано, проте такому негіднику (фашисту. — В. К.) пику натовпчу!»³³.

Інший школяр і член комітету комсомолу однієї з київських шкіл, член районного комсомольського штабу, і водночас «металіст», в опублікованій у лютому 1987 р. замітці теж скаржився, що через його зовнішній вигляд до нього не ставляться як до «нормальної людини». Будь-який міліціонер, вважав школяр, затримає його за повну «екіпіровку», а його виглядом бабусі

навіть лякають онуків³⁴. Школяр попросив «просто ставитись до нас нормально, вміти вислухати, не гнати»³⁵. І як приклад навів секретарку райкому комсомолу, яку цікавить, «що думає» підліток, а не його зовнішній вигляд.

У 1988 році «проблема» «неформалів», попри популярність протягом 1986–1987 рр., зникла зі сторінок газети «Молода гвардія». У рубриці «Фонограф» зосереджувались переважно на оцінці гуртів і складанні хіт-парадів, а в інших рубриках це питання не порушували. Імовірно, у цей час висвітлення «неформалів» стало менш популярним. Окрім того, у радянському суспільстві остаточно розмилось раніше чітке розуміння «норм» та «аномалій». До Перебудови «неформали» були явною «аномалією», тож радянська періодика їх переважно ігнорувала або висвітлювала як нечисленних маргіналів³⁶. У перші роки Перебудови комсомолу слід було очолити та організувати «неформалів», себто упорядкувати цю аномалію³⁷. Проте наприкінці Перебудови «неформали» могли навіть з погляду офіційного дискурсу стати доволі органічною частиною радянського суспільства, яке тоді переживало кардинальні трансформації.

Нове ставлення до радянської рок-музики

Якщо в оцінці «неформалів» із боку редакції упродовж перших років Перебудови таки відчувались певна обережність і відстороненість, то радянську рок-музику бачили однозначно позитивно. Відповідальність за розвиток цього напрямку тоді взяв на себе комсомол, зокрема через відкриття рок-клубів, організацію фестивалів та активне висвітлення у ЗМІ. Відповідно, успіхи радянської рок-музики в комсомольській газеті сприймали позитивно, а попередні заборони й поточні проблеми — негативно. Хоча на шпальтах «Молодої гвардії» аж до 1989 р. критикували окремі західні рок-гурти, рок-музика в цілому втратила безпосередній логічний зв'язок із західною культурою для дописувачів газети. На думку Сергія Жука, упродовж 1970-х розрізнення між «доброю» («прогресивною») західною рок-музикою та «поганою» («небезпечною») було однією з наріжних проблем для комсомольських функціонерів і журналістів, наприклад

²⁸ Riitta Pittman, “Perestroika and Soviet Cultural Politics: The Case of the Major Literary Journals”, *Soviet Studies* 42, no. 1 (1990): 112.

²⁹ «Поштове відділення», *Молода гвардія*, 6 травня, 1987, 4.

³⁰ Який, до слова, не вірив у його публікацію, про що написав наприкінці листа (див.: Сергій Попов, «Бійки – це дуже погано! Але...», *Молода гвардія*, 31 січня, 1988, 1).

³¹ Там само.

³² Там само.

³³ Там само.

³⁴ Віталій Цидинський, «Розповідь із “металом” у голосі», *Молода гвардія*, 7 лютого, 1987, 4.

³⁵ Там само.

³⁶ Юрчак, *Это было навсегда*, 407.

³⁷ Пётр Быстров, «Молодёжные общественные организации Санкт-Петербурга: роль на политической сцене (1986–1996)», <http://subculture.narod.ru/texts/book1/bystrov.htm>.

журналу «Ровесник»³⁸. Утім, стосовно радянської рок-музики це питання для дописувачів «Молодї гвардії» в роки Перебудови не поставало. Для них фактично вся радянська рок-музика заслуговувала на підтримку та схвалення. Через це журналісти «Фонографа» активно писали про розвиток радянської та київської рок-музики, регулярно брали інтерв'ю в музикантів. Часом вони доволі демонстративно підтримували радянських рок-виконавців. При цьому розуміння жанрів усередині рок-музики, за винятком хард-метал, у журналістів часто було доволі розмитим.

Описуючи один із перших київських рок-фестивалів, «Дебют-86», редакція, яка його ж і організувала, навіть захищала виконавців. «Звідки тільки не виганяли новоспеченого лауреата фестивалю “Дебют-86” рок-групу “Едем”»³⁹, — писали організатори. І зазначили також, що музикантам-початківцям «просто не захотіли допомогти з їхнім гучним “важким металом”» усюди, куди вони зверталися⁴⁰. У газеті ж висловили сподівання, що звання лауреата фестивалю допоможе гурту, а радянський райком комсомолу «подасть конкретну допомогу молодим музикантам, допоможе знайти приміщення для репетицій, потурбується про базовий інструментарій»⁴¹. Крім того, порадили райкомам комсомолів «більше турбуватися про майбутнє» «самодіяльних музичних колективів»: «поцікавитись, скільки ж таких самодіяльних ансамблів існує в кожному районі, організувати прослуховування, з'ясувати “відкриті” проблеми й подавати потрібну допомогу, спрямовувати їх роботу»⁴².

З 1987 року в «Молодї гвардії» не боялись писати про те, що той чи той колектив має проблеми у співпраці з комсомолом. До прикладу, того року в «Фонографі» випустили інтерв'ю з київським гуртом «Квартира 50», в якому учасники колективу скаржились на брак підтримки з боку комсомолу. Цей клуб входив до київського рок-клубу, тому розраховував на підтримку комсомолу. Проте, за словами виконавців, у БК «Більшовик» їм не давали достатньо місця для репетицій, один із фестивалів обійшовся ансамблям суцільними витратами, а комсомольські працівники взагалі не підтримують гурт і пів

року не брали участь у засіданнях художньої ради рок-клубу⁴³. Після висловлених на шпальтах газети нарікань від гурту, інтерв'юер висловив сподівання, що тепер гурт у Жовтневому райкомі комсомолу почують.

Також згадаємо статтю голови рок-клубу Юрія Сахна від грудня 1988 року, в якій голова рок-клубу описав конфлікт гурту «Кому вниз» із «керівниками Жовтневого району» Києва. У серпні 1988 року через назву гурту⁴⁴ та «круті» тексти перші сольні концерти гурту ледь не зірвались. Проблему вирішили компромісом, а під час переговорів, написав автор, виявились позитивні риси колективу: згуртованість, безкомпромисність, вміння обстоювати власний погляд⁴⁵. Тобто, описуючи ідеологічний конфлікт із комсомольськими функціонерами, голова рок-клубу не побоявся схвально відгукнутись про позицію гурту.

Щонайменше із 1987 р. редакція «Молодї гвардії» не сумнівалась: радянський метал-рок справедливо й стійко посів своє місце в радянській музиці. Писали, що «метал» «здобув прописку» у «вітчизняній рок-музиці», і відколи це сталося, до нього «значно зросли вимоги»⁴⁶. У розповіді про київський гурт «Едем» у лютому 1987 р. голова рок-клубу Юрій Сахно зазначив: ще півтора року тому «багато хто з нас сприймав “метал”, особливо вітчизняний, як музику для підлітків», проте нещодавній виступ цього гурту вразив композиціями, імпровізаціями, змінами темпоритмів⁴⁷. Ба більше, можна зафіксувати лише одну статтю з безпосередньою критикою радянських рок-виконавців: у жовтні 1987 р. Олександр Рудяченко схарактеризував музику київського авангардного гурту «Колезький асесор» як «маячно божевільного»⁴⁸.

У «Молодї гвардії» концепт «вітчизняна рок-музика» взагалі вживали доволі часто⁴⁹. На нашу думку, вже саме слово «вітчизняна» могло

³⁸ Сергій Повітря, «Квартира плюс незручності», *Молода гвардія*, 31 жовтня, 1987, 4.

³⁹ Назва нагадує слово «комунізм» — саме через це її вибрали під час створення гурту (див.: «Перші кроки». <https://web.archive.org/web/20160924004113/http://www.ssvr.ru.rock-oko.com/knizhki/andrij-sereda-ta-komu-vniz-muzika-visokogo-duxu/persh-kroki.html>).

⁴⁰ Юрій Сахно, «Угору сходами, що ведуть вниз?», *Молода гвардія*, 28 грудня, 1988, 3.

⁴¹ В. Житинський, «Щасливого експерименту», *Молода гвардія*, 27 червня, 1987, 4.

⁴² Юрій Сахно, «Важкі часи в “Едемі”», *Молода гвардія*, 7 лютого, 1987, 4.

⁴³ Олександр Рудяченко, «Чому він тікає з клініки Павлова?», *Молода гвардія*, 3 жовтня, 1987, 4.

⁴⁴ Див. наприклад: Олександр Євтушенко і А. Лющенко, «Периферія наступає?», *Молода гвардія*, 15 серпня, 1987, 4; Олександр Рудяченко, «Розваги з неприємностями», *Молода гвардія*, 31 грудня, 1987, 3; Олександр Старцев, «Покоління зі станції “Зоопарк”», *Молода гвардія*, 7 березня, 1990, 3.

³⁸ Sergei Zhuk, “The Komsomol Magazine Rovesnik and the Ideology of Pop Music Consumption”, in *Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dnepropetrovsk, 1960–1985* (Baltimore, Washington, D.C.: Johns Hopkins University Press, 2010), 249–250.

³⁹ Оргкомітет, «Нові зірки зі старого підвалу», *Молода гвардія*, 29 жовтня, 1986, 4.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само.

⁴² Там само.

допомагати позитивно маркувати таку музику. Зокрема, у грудні 1989 р. Олександр Євтушенко під час опису виступу радянських спікерів на рок-фестивалі у Глазго зазначив: «Ішлося про нашу рідну музику (радянську рок-музику. — В. К.), зокрема — про андеграунд із Країни Рад»⁵⁰.

Як уже було згадано, не всі читачі газети схвально ставились до «неформалів» і рок-музики, і в перші роки Перебудови про це свідчили їхні листи. Проте редакція газети приставала до офіційного «перебудовного» погляду комсомолу на питання розвитку радянської рок-музики. Скажімо, в жовтні 1987 р. викладач В. Антоненко критично відгукувався в газеті про «загравання з молоддю», яка захоплюється «хеві-металом», і висловив побажання, щоб редакція обстоювала позицію комсомолу в музичних питаннях⁵¹. Проте у відповідь редакція навела майже беззаперечний аргумент: «Ми вважаємо, що в даному випадку ми й обстоюємо позицію комсомолу епохи перебудови»⁵². Тут само журналісти перейшли в рішучу контратаку: «Не позу суконних бюрократів, які п'ять, три роки тому більше сахались молоді, ніж працювали з нею, більше забороняли, ніж послідовно розбирались, більше відхрещувались від гострих питань, ніж погоджувались на діалог». І ще більш патетично заявили: «А ПУТІВКУ ТАКИМ АНСАМБЛЯМ, як “КВАРТИРА № 50” ТА “ЕДЕМ” ДАЄ САМЕ ЖИТТЯ»⁵³.

Перебудова в дискурсі «Молодої гвардії» нібито вирізнялась саме більш «правильним» і ліберальним ставленням до рок-музики на противагу добі «застою». Звісно, така ідея була цілком у межах тодішнього радянського дискурсу. Як зазначає Володимир Тарасов, на зламі 1986–1987 рр. у радянському офіційному дискурсі «застійні явища» і «застій» почали протиставляти «прискоренню», що мало відбуватись за Перебудови⁵⁴. Зокрема, на січневому пленумі ЦК КПРС у 1987 р. Михайло Горбачов визначив Перебудову як «рішуче переборення застійних процесів»⁵⁵. І надалі «застій» став універсальним способом означити все застаріле та «антиперебудовне»: «Доперебудовна історія СРСР стає “застійними роками”, “епохою застою” —

часом втрачених можливостей та викривлення “справжнього” соціалізму»⁵⁶.

Це порівняння між «консервативним» «застоем» і «прогресивною» Перебудовою приблизно вже з 1987 р. стало доволі сталим засобом у газеті. У одному інтерв'ю у 1987 р. респондент, пояснюючи назву гурту «Бастіон», став розповідати про складнощі, з якими стикався гурт, сформований у 1984 р., коли з рок-музикою «велася неоголошена війна»⁵⁷. Інтерв'юер зауважив: «Даруй, але на календарі 1987 рік — і перемир'я давно підписано?!»⁵⁸. З 1987 року в газеті також згадували про репресивні дії щодо рок-гуртів у добу «застою».

Такі повідомлення були суголосними тодішній ідеї «переосмислення» та «переписування» радянського минулого, яку запропонував Михайло Горбачов у 1987 р.⁵⁹ Резолюція лютневого пленуму ЦК КПРС 1988 р. поставила перед радянськими вченими завдання «написати справжню і повну історію, яка буде історією життя й боротьби нашого народу»⁶⁰. Тоді ж генеральний секретар ЦК КПРС закликав до боротьби із «білими плямами» в історії — і періодичні видання одразу почали виконувати цю нову вказівку⁶¹. Так само і в рубриці «Фонограф» узялися «переосмислювати» минуле радянської рок-музики та боротьбу з нею. Пристаючи до поділу Рітти Піттман на консервативні та реформаторські радянські видання в роки Перебудови⁶², можна зауважити, що принаймні автори музичної сторінки «Молодої гвардії» не ставили під сумнів необхідність Перебудови й підтримували трансформації в СРСР.

Це можна пояснити тим, що «Молода гвардія» була комсомольською газетою. Здійснюючи реформи, Михайло Горбачов прагнув залучитись підтримкою молоді й для цього намагався спиратись на комсомол. Віктор Мироненко, перший секретар ЦК ВЛКСМ, прибічник і радник Горбачова, активно підтримував Перебудову і на XX з'їзді ВЛКСМ у квітні 1987 р. проголошував: «Комсомол — за перебудову, за прискорення! Це наша тверда позиція, і ми з неї не зійдемо!»⁶³.

У липні 1987 р. у «Фонографі» надрукували слова Кирила Стеценка з київського гурту

⁵⁰ Там само, 107–108.

⁵¹ П. Немировський, «Бастіон, який атакує», *Молода гвардія*, 20 червня, 1987, 4.

⁵² Там само.

⁵³ Наталія Шліхта, «“Деїдеологізація” освіти в роки перебудови: причини, напрями реформи, суперечності», *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки* 130 (2012): 39.

⁵⁴ Цит. за: Там само.

⁵⁵ Там само, 39–40.

⁵⁶ Pittman, “Perestroika and Soviet Cultural Politics”, 111–132.

⁵⁷ *XX съезд*, том 1, 35.

⁵⁰ Олександр Євтушенко, «Язик до Глазго доведе», *Молода гвардія*, 13 грудня, 1989, 3.

⁵¹ Олександр Рудяченко, «Поштовий романс», *Молода гвардія*, 31 жовтня, 1987, 4.

⁵² Там само.

⁵³ Так виділено в тексті. Там само.

⁵⁴ Володимир Тарасов, *Образ перебудови (1985–1991) в сучасній історіографії: проблема термінології та інтерпретації* (Харків: Раритети України, 2016), 106.

⁵⁵ Там само.

«Еней» про те, що з 1972-го щодо гурту «почались заборони». Тоді прийшли «відповідальні працівники», які питали, чому гурт не співає пісень Спілки композиторів України. Після цього музикантам «Енею» заборонили виконувати пісні на власні вірші, пізніше — українські пісні й пісні на слова Василя Симоненка⁶⁴. Про гурт «Доктор Фауст» до Перебудови похмуро написав Олександр Євтушенко в 1988 р.: кожний виступ міг бути останнім, адже у 1984–1985 рр. «гучна музика у клубних стінах прирівнювалась інколи до хуліганства»⁶⁵. Вже після вступу до рок-клубу в 1986 р. цей аматорський гурт почав активно розвиватись, зазначав автор⁶⁶.

Описуючи творчість гурту «ВВ» у 1988 р., Олександр Євтушенко згадав, що до Перебудови вони не затримувалися у жодному місці для репетицій більше, ніж на місяць: «Запопадливі завклубами кожен у свій спосіб боролися з “металоманією”, що набирала обертів»⁶⁷. Того ж року вийшло інтерв'ю з Борисом Гребенщиком. Зокрема соліста гурту «Акваріум» запитали, чи вважає він, що дефіцит інформації про рок-музику під час доби «застою» «завдав шкоди поколінню»: «Ми вчасно не змогли багато що почути й побачити?»⁶⁸. Музикант погодився, але додав, що тоді навчилися також боротись.

У дискурсі газети «Молода гвардія» можна помітити негативне ставлення не лише до доби «застою». Проблеми, які часом створювала для радянської рок-музики влада, могли зображувати як певний пережиток попередньої влади. Як було згадано, після 1987 р. термінами «застій» і «застійний» у межах офіційної радянської риторики позначали будь-які негативні явища, що «уповільнювали» Перебудову. При цьому боротьба із «застоем» у межах офіційного дискурсу накладалась на цілком реальний політичний конфлікт між прихильниками Перебудови та консерваторами. Таке протистояння відбувалось у партії, найвищих союзних органах влади⁶⁹, а також між загалом більш реформаторським «центром» і більш консервативною владою на місцях (особливо в УРСР)⁷⁰. Відповідно, журна-

лісти «Молодої гвардії», пристаючи до риторики «центру», із 1988 р. почали викривати елементи «старого порядку» в радянській музичній індустрії — та намагались із ними боротись.

У статті за листопад 1988 р. Віталій Климов написав про фото гурту «Народне ополчення» із портретом Брежнєва. Цей гурт мав цілу музичну програму із критикою колишнього генерального секретаря. Климов підтримав гурт у його сатири. Суголосно офіційній риториці, автор зауважив: підходи, характерні для доби «застою», не зникли під час Перебудови. «Один з рефренів, що співає група: “Є надія, що не житимемо, як раніше! Є надія — не буде більше Брежнєв!” Але на фотографії він є. І, на жаль, не тільки на фотографії...»⁷¹.

Через 11 випусків рубрики «Фонограф», уже в березні 1989-го, надрукували й саму фотографію гурту з портретом Брежнєва⁷². Про цю світліну згадали в контексті фестивалю «Рок проти сталінізму», який тоді відбувся у Харкові. Як написав Віталій Климов, у цьому місті це був перший за понад рік легальний рок-концерт⁷³. Журналіст зазначив: перед виступами відділ культури міськвиконкому «не рекомендував» програму гурту «КПП». На концерті програма таки прозвучала, але за винятком пісні «Харків»: через загрозу «заборони, або як тепер прийнято говорити “нерекомендації”»⁷⁴. «Методи змінюються, суть залишається та ж сама!», — обурився Віталій Климов, а наприкінці зазначив: «Справді, одним фестивалем сталінізм не переможеш»⁷⁵. А в листопаді 1986 р. Олександр Рудяченко іронічно згадав про зміну ставлення до рок-музики з боку керівника худради будинку культури «Більшовик». Нібито ще місяць тому той зауважував: «Рок-музика нам не потрібна», а після фестивалю «Дебют-86» «на 180° змінив точку зору худради “Більшовика”: Дайош міський рок-клуб!»⁷⁶.

Отже, журналісти газети «Молода гвардія» вболівали й намагались адвокатувати інтереси вітчизняних, зокрема київських, рок-гуртів. Через таку їхню «роль» часом вони починали висвітлювати проблеми, з якими стикались колективи. На думку Світлани Костишевої, у роки

⁶⁴ Олександр Євтушенко, «Еней був парубок моторний», *Молода гвардія*, 11 липня, 1987, 4.

⁶⁵ Олександр Євтушенко, «Хто ви, “Доктор Фауст”?», *Молода гвардія*, 6 березня, 1988, 3.

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Олександр Євтушенко, «Чому “В.В.” — живе?», *Молода гвардія*, 20 липня, 1988, 3.

⁶⁸ Олександр Рудяченко, «Мені наснилось, що серце мое не болить?», *Молода гвардія*, 12 жовтня, 1988, 4.

⁶⁹ Сергій Плохій, *Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу* (Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019), 50–51.

⁷⁰ Юлія Кузьменко, «Від партійної дисципліни до політичної кон'юнктури: “перебудова” в рецепції партійно-радянської

номенклатури УРСР», *Український історичний журнал* 4 (2015): 117–119. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/109621>.

⁷¹ Віталій Климов, «Фотопогляд у цей неспокійний музичний світ», *Молода гвардія*, 21 листопада, 1988, 3.

⁷² Віталій Климов, «На чиему боці перемога?», *Молода гвардія*, 15 березня, 1989, 3.

⁷³ Там само.

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Там само.

⁷⁶ Олександр Рудяченко, «55 хвилин на роздуми», *Молода гвардія*, 29 листопада, 1986, 4.

Перебудови в республіканських українських ЗМІ журналісти часом були готові порушувати й намагались вирішити ті чи ті соціальні проблеми⁷⁷. Редакція «Фонографа» боролась зокрема з технічними та організаційними проблемами київських рок-гуртів.

Із 1986 року питання матеріально-технічного забезпечення радянських гуртів у газеті загалом визначали як «болюче»⁷⁸. Федір Терпиловський у 1986 р. написав, що придбати в Києві потрібну апаратуру майже неможливо, для ремонту техніки потрібно багато часу. У клубі-кафе, в якому він був керівником секції дискотек, більшість техніки була старою, для дискотеки неможливо було купити відеомагнітофон. «Нам потрібно відмовлятися від шаблонів мислення й учорашніх уявлень про молодь»⁷⁹, — написав автор і запропонував на базі клубу створити госпрозрахункове об'єднання.

У статті за квітень 1987 р. Олександр Рудяченко зазначив, що, як і більшість київських гуртів, гурт «Вавилон» має «безліч ідей та відсутність можливостей»⁸⁰. У грудні того ж року в інтерв'ю з гуртом «Саунд Чек» поставили питання про те, як радянські гурти «дистають» необхідні інструменти. Музиканти згадали про допомогу Міністерства культури головним зіркам і про складні умови з інструментами в «аматорів»⁸¹.

Доволі різка критика ситуації з технічним забезпеченням пролунала у липні 1988 р. в першій великій статті «Молодої гвардії» про гурт «ВВ». Олександр Євтушенко тоді написав: існує потреба «хоча б мінімально-нормальних умов існування молодих талановитих груп разом із впорядкуванням їхньої концертної діяльності»⁸². Але «любиш музику — люби й... колонки тягати»⁸³, — іронізує автор. Згадували у «Фонографі» й про складнощі київських гуртів із репетиційними точками⁸⁴, і про неможливість зробити якісні записи альбомів⁸⁵.

Були й інші об'єкти для критики, наприклад, якість звукозапису в Радянському Союзі. У мате-

ріалі про 1988 музичний рік бачимо згадку про «зіпсований» фірмою «Мелодія» альбом гурту «Кіно»⁸⁶ та про невеликий тираж певних платівок: «...різні виконавці поставлені в різні умови»⁸⁷. Тоді Олександр Рудяченко написав, що в анкеті читачі вирішили розділити категорію «найкраща платівка» та «найкращий магнітофонний альбом»: «Хто ж бо з нас задоволений, зокрема, Як⁸⁸ видрукувала “Мелодія” пластинки “Енергія” (“Аліса”), “Бригада С” (“Наутилус Помпіліус”), “Рівнодення” (“Акваріум”) тощо? Ніхто...»⁸⁹.

Згадували й про проблеми з організацією і проведенням фестивалів. Такі повідомлення варто сприймати в контексті популярної в добу Перебудови критики бюрократизму та номенклатури. Початок такої критики поклав Михайло Горбачов, який у вересні 1986 р. поклав відповідальність за пробуксовування реформ на «кадри» та «номенклатуру»⁹⁰. Як зазначає Юлія Кузьменко, під час свого спілкування з громадянами генеральний секретар також нерідко звинувачував номенклатуру в бюрократизмі та гальмуванні реформ⁹¹. Підхоплюючи цю риторику, відсталість та інерційність бюрократів почала критикувати й радянська періодика⁹².

У «Фонографі» не писали про номенклатуру, проте могли критикувати комсомольців за їхні «застарілі методи» організації музичних виступів. У 1986 році у «Фонографі» поскаржились на маленький зал, в якому проходив організований комсомольцями фестиваль «Дебют-86»: частина молоді слухала концерт із виведених надвір гучномовців⁹³. Того ж року Олександр Рудяченко написав про провальний концерт від керівництва Будинку культури «Більшовик»: двічі «некерована юрба» вимикала звукоапаратуру, палила свічки й папір у залі, «гнала важкі хвилі перегару»⁹⁴. Однак вину за невдалий виступ він поклав на «дилетантів-організаторів» (себто представників комсомолу): «зуміли організувати лише вечір неприємностей, вікового інфантилізму»⁹⁵. Наприкінці статті журналіст звернувся до комсомольського функціонера:

⁷⁷ Рудяченко, «55 хвилин», 422–425.

⁷⁸ Федір Терпиловський, «Не перший рік», *Молода гвардія*, 31 січня, 1986, 7; Ігор Олійник, «“Нате!” – берімо», *Молода гвардія*, 20 березня, 1988, 3.

⁷⁹ Терпиловський, «Не перший рік».

⁸⁰ Олександр Рудяченко, «Аудіовізуальний “фонограф”». Музичний клуб редакції газети “Молода гвардія” побував у молоді Білої Церкви», *Молода гвардія*, 25 квітня, 1987, 3.

⁸¹ Федір Терпиловський, «Ім сяють наші “зірки”», *Молода гвардія*, 4 грудня, 1987, 3.

⁸² Євтушенко, «Чому “В.В.”».

⁸³ Там само.

⁸⁴ Юрій Сахно, «Як наші справи?», *Молода гвардія*, 7 грудня, 1988, 4.

⁸⁵ Олександр Рудяченко, «Кого ми слухали?», *Молода гвардія*, 13 січня, 1988, 3.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ Там само.

⁸⁸ Так виділено в тексті.

⁸⁹ Там само.

⁹⁰ Кузьменко, «Від партійної дисципліни», 117.

⁹¹ Там само, 117–118.

⁹² Катерина Єремєєва, «“Кооператори, бізнесмени, рекетирі...”: нові економічні еліти в радянських сатиричних виданнях періоду перебудови», *Україна модерна* 25; Економічні еліти України в історико-порівняльній перспективі (2018): 49.

⁹³ Оргкомітет, «Нові зірки зі старого підвалу».

⁹⁴ Рудяченко, «55 хвилин».

⁹⁵ Там само.

В'ячеславе Анатолійовичу, — хотілося мені сказати того вечора, — не треба багато (робити, щоб організувати рок-клуб. — В. К.). Робіть своє діло як директор Будинку культури ВО «Більшовик». А той «концерт» нехай стане для вас незабутніми п'ятдесятьма хвилинами. Для серйозних роздумів. І — висновків серйозних ⁹⁶.

У 1989 році покритикували проблеми із проведнням фестивалю «Фонограф-89», який організував колектив «Фонографа». Тоді з кількома чиновниками виникли проблеми щодо майбутніх виступів — і одну «гостропубліцистичну» програму таки не допустили (хоча кілька місяців тому вона вже звучала в «Палаці Україна») ⁹⁷. Квитки ж на виступ у продажу з'явилися лише за п'ять днів до початку фестивалю, хоча організатори просили випустити їх за три тижні. Як написав Олександр Рудяченко, «той, хто народився бюрократом, хіпі-паціфістом ніколи не стане» ⁹⁸.

Останній ключовий концепт, що допоможе з'ясувати сприйняття радянської музики в дискурсі газети «Молода гвардія», — київська рок-музика. У газеті це поняття відокремлювали від «радянської» чи «вітчизняної» рок-музики, хоча, звісно, не протиставляли їх. На київську рок-музику, як на місцеву, в газеті звертали особливу увагу. Із лютого 1988 р. в «Фонографі» виходив окремий «київський» щомісячний хіт-парад ⁹⁹.

На думку дописувачів «Молодої гвардії», умови київських рок-гуртів важко було порівнювати з умовами інших радянських (переважно російських) колективів. Упродовж періоду Перебудови можна побачити часом згадки про те, що розвитку київської рок-музики заважала «провінційність» і «відсталість» Києва. Наприклад, Олександр Рудяченко в статті про ленинградський гурт «Аукціон» у квітні 1987 р. закликав «подивитись на київську ситуацію»: концерти в місті стали частішими і якіснішими, та вони «все ще чекають чийось режисерів масових видовищ» ¹⁰⁰. «Чекання завжди тривожне: коли ж воно затягується, то й взагалі починає непокоїти» ¹⁰¹, — зазначив ведучий «Фонографа».

У матеріалі про фестиваль київського рок-клубу в червні 1988 р. Рудяченко і похвалив, і покритикував київські гурти. На його думку, із

кожним концертом київський рок-клуб «виходив із летаргійного стану», й «міфи» про стилістичну одноманітність його команд почали розвіюватися. Утім, деякі колективи, зауважував Рудяченко, підійшли до фестивалю не надто підготованими, а зі змістами пісень київських гуртів «видно, поки що скрута» ¹⁰². Далі ведучий «Фонографа» дав свій невтішний прогноз:

Хвороби росту, інтенсивне наближення до сучасності вимагають того, що [щоб. — В. К.] вже у найближчі роки київська рок-музика зробила якісний ривок і прожила останні 15–20 років, коли в нашому місті рок-сцену було силовим рішенням переведено в підвали. Не зробимо ми цього: ми будемо і в тій галузі загальнонародської культури завжди до г а н я т и ¹⁰³.

Критично описуючи провальний у різних сенсах фестиваль «Фонограф-89» в іншому репортажі, Олександр Рудяченко заявив: «Далі все, за сумною київською традицією, пішло шкереберть» ¹⁰⁴. А в статті за вересень 1989 р. про гурт «XX століття» Олександр Євтушенко навів цитату соліста про те, що в Києві музиканти не знайшли можливості себе реалізувати, тож поїхали до Москви. Автор прокоментував: «Десятки разів я чув із вуст інших земляків: музикантів та художників... сумну історію про те, як молоді і не без іскри божої люди залишають рідне місто — Київ! у пошуках місць, більш придатних для плідної праці на творчій ниві» ¹⁰⁵. У травні 1990 р., коментуючи місячний топ київських пісень, зауважили: взагалі-то хіт-парад умовний, адже в місті «відсутня» ¹⁰⁶ сама структура регулярної концертної діяльності місцевих команд. Рухом аматорів у цілому ніхто не займається, і складається враження, займатися не збирається» ¹⁰⁷.

Зрештою, варто згадати ще одну проблему київської та загалом української рок-музики, про яку писали в «Молодій гвардії»: брак сучасної української пісні. Для журналістів цієї газети, хоч як це дивно, було логічним, що в УРСР мали виходити українськомовні пісні. У репортажі про естонський фестиваль «Молодіжне перехрестя-87» у жовтні 1987 р. Олександр Рудяченко зауважив, що в УРСР немає українськомовної рок-музики: «Виступило два естонські ансамблі та вісім українських. Вони відповідно виконали

⁹⁶ Там само.

⁹⁷ Там само.

⁹⁸ Олександр Рудяченко, «“Фонограф-89”: своїм горбом...», *Молода гвардія*, 21 червня, 1989, 3.

⁹⁹ «Яка ти, аудиторіє?», *Молода гвардія*, 10 лютого, 1988, 4.

¹⁰⁰ Олександр Рудяченко, «Чому в “Багдаді” неспокійно...», *Молода гвардія*, 4 квітня, 1987, 4.

¹⁰¹ Там само.

¹⁰² Там само.

¹⁰³ Так виділено у тексті. Рудяченко, «Чому в “Багдаді” неспокійно...».

¹⁰⁴ Рудяченко, «“Фонограф-89”».

¹⁰⁵ Олександр Євтушенко, «Без “Скандалу”», *Молода гвардія*, 9 вересня, 1989, 3.

¹⁰⁶ Так виділено в тексті.

¹⁰⁷ «Антракт імен?», *Молода гвардія*, 5 травня, 1990: 3.

12 пісень естонською мовою та 42 російською. Чому на фестивалі не пролунало навіть жодного приспіву рідною?»¹⁰⁸.

У підсумках за 1987 р. той самий Рудяченко зауважив, що лише одна пісня українських авторів потрапила до тридцятки найпопулярніших пісень у «Фонографі»¹⁰⁹, а в підсумках 1988 р. — що лише одна увійшла до першої «десятки»¹¹⁰. У квітні 1988 р. бачимо публікацію листа секретаря комітету комсомолу, де той із приємністю відзначає збільшення кількості українських пісень у гуртів із київських ПТУ¹¹¹. У липні 1988 р., згадавши про фольклорні елементи у творчості гурту «ВВ», Олександр Євтушенко зазначив: «Чому увесь міський фольклор, який ще чули наші прадіди і прабабусі, вважається похованим у короткій пам'яті покоління?». Чому є неможливим «живе продовження лінії народної творчості?»¹¹².

У 1989–1990 роках, коли «Молода гвардія» почала «українізуватись», у газеті збільшили увагу до українськомовних пісень. За словами Олександра Євтушенка, напередодні розпаду СРСР газета починала заробляти (вочевидь, завдяки публікації реклами та випуску касет з альбомами). Через це редакція менше фінансово залежала від комсомолу, а отже могла претендувати на власну редакційну політику:

У 89-му я зробив великий репортаж на цілу шпальту про перший фестиваль «Червона Рута». Коли номер вийшов, нам зателефонували із Главкому з обуренням: «Про що ви пишете?! Це ж збіговисько націоналістів!». А ми вже тоді виходили на самоокупність і фактично ні від кого не залежали. Тому спокійно відповіли, що така у нас редакційна політика (*сміється*)¹¹³.

З 1988 року ЛКСМ України почав втрачати контроль над неформальними об'єднаннями в Україні, які все більше тяжіли до націонал-демократичних ідей¹¹⁴.

Як показують Михайло Багмет і Світлана Сорока, протягом 1989–1990 рр. ЛКСМУ продовжував політику боротьби із «лідерами антигро-

мадських угруповань, політичними демагогами й екстремістами» та намагався вести з молоддю «виховну роботу»¹¹⁵. Утім, автори зазначають, що через брак чіткої візії того, як працювати з проукраїнськими «неформальними об'єднаннями», функціонери на різних щаблях комсомольської вертикалі могли розходитись у своїх діях¹¹⁶. Через це важко стверджувати про те, наскільки «українізація» «Молодої гвардії» у 1989–1990 рр. відбивала політику київського комсомолу, а наскільки була власною ініціативою редакції. Враховуючи згадану загалом консервативну політику ЛКСМУ, а також слова Олександра Євтушенка про те, що газета могла «захищати» свою редакційну політику завдяки «самоокупності», можна припустити, що ця «українізація» відбивала погляди колективу газети та/або лише частини київського комсомолу.

У червні 1989 р. в Києві відбувся фестиваль українськомовної рок-музики «Курок-89». Олександр Євтушенко прокоментував його дотепно: «— Ех, якби не дощ — усе було б інакше, — зітхнув один з організаторів цього міні-фестивалю... “Ех, — подумав я, — якби в Києві таки існувало це явище — україномовний рок, тоді, може, було б інакше...”»¹¹⁷. На думку кореспондента, метою фестивалю було «довести, в першу чергу самим музикантам, що український рок існує і поволі завойовує симпатії»¹¹⁸. Єдиною вимогою участі у фестивалі було виконати принаймні дві пісні українською. «Хоча — чому на півпрограми, не програму?»¹¹⁹, — риторично запитував Олександр Євтушенко. А у випуску за жовтень 1989 р. Олександр Рудяченко у невеликій замітці позитивно описав українськомовний фестиваль «Червона рута»: «Отже, у 1989 році ми дістали Перший (!) республіканський фестиваль сучасної української пісні та популярної музики. Хоча могли й повинні мати мінімум двадцятий, про що вже годі й плакати в камізельку міністра культури УРСР»¹²⁰.

* * *

Щоб проаналізувати висвітлення радянської та західної рок-музики на шпальтах газети «Молода гвардія», можна використати теорію дискурсу Лакло і Муффа. Відповідно до цієї теорії

¹⁰⁸ Рудяченко, «Чому він тікає».

¹⁰⁹ Рудяченко, «Кого ми слухали?».

¹¹⁰ Олександр Рудяченко, «Прощавай, драконе», *Молода гвардія*, 11 січня, 1989, 3.

¹¹¹ Віталій Антоненко, «П.Т.У. Ансамблева повинь», *Молода гвардія*, 13 квітня, 1988, 3.

¹¹² Євтушенко, «Чому “В.В.”».

¹¹³ Олександр Євтушенко, «Я хотів, щоб музична преса була не жовтою, а жовто-блакитною», інтерв'ю Фила Пухарева, Live Karabas, 6 червня, 2017, <https://karabas.live/oleksandryevtushenko-ya-hotiv-shhob-muzichna-pres-a-bula-ne-zhovtoyu-azhovto-blakitnoyu/>.

¹¹⁴ Михайло Багмет та Світлана Сорока, «Комсомол та неформальні об'єднання України в період “перебудови”», *Політичний менеджмент* 5 (2006): 171–172.

¹¹⁵ Там само, 168–169.

¹¹⁶ Там само, 179.

¹¹⁷ Олександр Євтушенко, «“Курок” клацнув», *Молода гвардія*, 5 липня, 1989, 3.

¹¹⁸ Там само.

¹¹⁹ Там само.

¹²⁰ Олександр Євтушенко, «Займана земля», *Молода гвардія*, 4 жовтня, 1989, 3.

ми визначили «вузлові точки» представленого в газеті дискурсу про рок-музику — себто ключові концепти, розуміння яких визначає розуміння інших суміжних концептів.

Першою із таких «вузлових точок» був концепт «неформали». Упродовж 1986–1987 рр. «неформалів» (під якими розуміли переважно «металістів») у газеті сприймали як специфічну частину радянського суспільства, із якою не можна боротись репресивними заходами. Це відповідало тодішній ідеї комсомолу про те, що «неформалів» варто намагатись зрозуміти. Відповідно в газеті заохочували дискусії на цю тему й давали слово самим «неформалам». У 1988 р. тема «неформалів» зникла з «Молодої гвардії», імовірно, через їхню нормалізацію в суспільстві.

Інший ключовий концепт у газеті — вітчизняна рок-музика. За долю вітчизняної рок-музики журналісти «Молодої гвардії» переживали, сприймали цей напрям позитивно й просували ідею про те, що його потрібно підтримувати. Відбиваючи тодішню офіційну риторику, в газе-

ті критикували добу «застою» за репресії проти рок-музики. Натомість Перебудову розглядали як антитезу «застою» та колишнім підходам. Схоже, що музичні журналісти «Молодої гвардії» представляли тодішню «реформаторську» політичну течію, а тому критикували елементи консерватизму та матеріально-технічні проблеми, з якими стикались гурти.

У радянській рок-музиці колектив «Фонограф» окремо виділяв «київську рок-музику» — це ще один важливий концепт. До київської рок-музики журналісти виявляли особливий інтерес, при цьому часом скаржились, що умови для творчості місцевих гуртів були гіршими за умови в інших радянських містах. Також іноді критикували українське телебачення та радіо за неналежну увагу до місцевих виконавців. Журналісти газети сприймали як проблему той факт, що в Києві та в УРСР переважно не було українськомовної рок-музики. Найбільш активно цю тему порушували в 1989–1990 рр., коли редакція стала більш автономною завдяки тому, що газета почала заробляти кошти.

Bibliographic References

- Antonenko, Vitalii. "P.T.U. Ansambleva povin". *Moloda hvardiia*, 29 kvitnia, 1988.
- "Antrakt imen?". *Moloda hvardiia*, 5 travnia, 1990.
- Bahmet, Mykhailo, & Svitlana Soroka. "Komsomol ta neformalni obiednannia Ukrainy v period 'perebudovy'". *Politychnyi menezhment* 5 (2006): 164–181. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/9655>.
- Bystrov, Pyotr. "Molodyozhnye obshchestvennye organizatsii Sankt-Peterburga: rol' na politicheskoy scene (1986–1996)". <http://subculture.narod.ru/texts/book1/bystrov.htm>.
- "Hrishne y pravedne?". *Moloda hvardiia*, 2 liutoho, 2.
- "Iaka ty, audytorii?". *Moloda hvardiia*, 10 liutoho, 1988.
- Jorgensen, Marianne, and Luiza Phillips. "Teoriya diskursa Laklo i Muff". In *Diskurs-analiz. Teoriya i metod*, 53–108. Har'kov: Gumanitarnyj centr, 2008.
- Klymov, Vitalii. "Fotopohliad u tsei nespokiinyi muzychnyi svit". *Moloda hvardiia*, 21 lystopada, 1988.
- — —. "Na chyiemu botsi peremoha?". *Moloda hvardiia*. 15 berезnia, 1989.
- Kostylieva, Svitlana. "Rol drukovanykh zasobiv masovoi informat-sii Ukrainy u zdiisnenni sotsialno-ekonomichnykh peretvoren v umovakh perebudovy". *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky* 16 (2007): 417–421.
- Kuzmenko, Yuliia. "Vid partiinoi dystsypliny do politychnoi koniunktury: "perebudova" v retseptii partiino-radianskoi nomenklatury URSR". *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* 4 (2015): 113–126. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/109621>.
- Laclau, Ernesto, and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, New York: Verso, 2001.
- Mishnov, V. "Breik-dans: problema vidkryta?". *Moloda hvardiia*, 26 lypnia, 1986.
- Nemyrovskiy, P. "Bastion, yakyi atakuie". *Moloda hvardiia*, 20 chervnia, 1987.
- Oliinyk, Ihor. "Nate! — berimo". *Moloda hvardiia*, 20 bereznia, 1988.
- Orhkomitet. "Novi zirky zi staroho pidvalu". *Moloda hvardiia*, 29 zhovtnia, 1986.
- "Pershi kroky". <https://web.archive.org/web/20160924004113/http://www.ssvse.ru.rock-oko.com/knizhki/andrij-sereda-ta-komu-vniz-muzika-visokogo-duxu/persh-kroki.html>.
- Pittman, Riitta H. "Perestroika and Soviet Cultural Politics: The Case of the Major Literary Journals". *Soviet Studies* 42, no. 1 (1990): 111–132. <https://doi.org/10.1080/09668139008411855>.
- Plokhii, Serhii. *Ostannia imperiia. Zanepad i krakh Radianskoho Soiuzu*. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozwillia, 2019.
- Popov, Serhii. "Biiky — tse duzhe pohano! Ale...". *Moloda hvardiia*, 31 sichnia, 1988.
- "Poshtove viddilennia". *Moloda hvardiia*, 6 travnia, 1987, 4.
- Povitriia, Serhii. "Kvartyra plius nezruchnosti". *Moloda hvardiia*, 31 zhovtnia, 1987.
- Rudiachenko, Oleksandr. "55 khvylyn na rozdumy". *Moloda hvardiia*, 29 lystopada, 1986.
- — —. "Audiovizualnyi 'fonohraf'. Muzychnyi klub redaktsii hazety "Moloda hvardiia" pobuvav u molodi Biloi Tserkvy". *Moloda hvardiia*, 25 kvitnia, 1987.
- — —. "Chomu vin tikaie z kliniky Pavlova?". *Moloda hvardiia*, 3 zhovtnia, 1987.
- — —. "Chomu v 'Bahdadi' nespokiino...". *Moloda hvardiia*, 4 kvitnia, 1987.
- — —. "Dushi ne zachynyty na pereoblik". *Moloda hvardiia*, 22 chervnia, 1988.
- — —. "Fonohraf-89: svoim horbom...". *Moloda hvardiia*, 21 chervnia, 1989.
- — —. "Koho my slukhaly?". *Moloda hvardiia*, 13 sichnia, 1988.
- — —. "Meni nasnylos, shcho sertse moie ne bolyt?". *Moloda hvardiia*, 12 zhovtnia, 1988.
- — —. "Poshtovyi romans". *Moloda hvardiia*, 31 zhovtnia, 1987.
- — —. "Proshchavai, drakone". *Moloda hvardiia*, 11 sichnia, 1989.
- — —. "Rozvahy z nepryiemnostiamy". *Moloda hvardiia*, 31 hrudnia, 1987.

- Sakhno, Yurii. "Iak nashi spravy?". *Moloda hvardiia*, 7 hrudnia, 1988.
- — —. "Uhoru skhodamy, shcho vedut vnyz?". *Moloda hvardiia*, 28 hrudnia, 1988.
- — —. "Vazhki chasy v 'Edemi'". *Moloda hvardiia*, 7 liutoho, 1987.
- Savynych, M. "Vazhkyi metal chy metalobrukht". *Moloda hvardiia*, 17 veresnia, 1986.
- Semyvolos, Yurii. "My 'neformaliv' porodyly, my yikh i... poliubymo?". *Moloda hvardiia*, № 232 (8172), 4 hrudnia, 1987.
- Shlikhta, Nataliia. "'Deideolohizatsiia' osvity v roky perebudovy: prychny, napriamy reformy, superechnosti". *Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky* 130 (2012): 37–42. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1805>.
- Startsev, Oleksandr. "Pokolinnia zi stantsii 'Zoopark'". *Moloda hvardiia*, 7 bereznia, 1990.
- Tarasov, Volodymyr. *Obraz perebudovy (1985–1991) v suchasni istoriohrafii: problema terminolohii ta interpretatsii*. Kharkiv: Raryety Ukrainy, 2016.
- Terno, Mykola. "'Chy lekko buty molodym?' Rozdumy na molodizhni temy". *Moloda hvardiia*, № 13 (8203), 19 sichnia, 1988.
- Terpylovskiy, Fedir. "Im siaiut nashi 'zirky'". *Moloda hvardiia*, 4 hrudnia, 1987.
- — —. "Ne pershyi rik". *Moloda hvardiia*, 31 sichnia, 1986.
- Tsydynskiy, Vitalii. "Rozpovid iz 'metalom' u holosi". *Moloda hvardiia*, 7 liutoho, 1987.
- XX sjezd Vsesoyuznogo leninskogo kommunisticheskogo soyuza molodezhi*. Moskva: Molodaya gvardiya, 1987.
- Yeremieieva, Kateryna. "'Kooperatory, biznesmeny, reketyry...': novi ekonomichni elity v radianskykh satyrychnykh vydanniakh periodu perebudovy". *Ukraina moderna* 25. Ekonomichni elity Ukrainy v istoryko-porivnialnii perspektyvi (2018): 43–70.
- Yevtushenko, Oleksandr, and A. Liushchenko. "Peryferiia nastupaie?". *Moloda hvardiia*, 15 serpnia, 1987.
- Yevtushenko, Oleksandr. "Bez 'Skandalu'". *Moloda hvardiia*, 9 veresnia, 1989.
- — —. "Chomu 'V.V.' — zhyve?". *Moloda hvardiia*, 20 lypnia, 1988.
- — —. "Enei buv parubok motorny". *Moloda hvardiia*, 11 lypnia, 1987.
- — —. "Ia khotiv, shchob muzychna presa bula ne zhovtoiu, a zhovto-blakytnoi". Interviu Fyla Pukhareva, Live Karabas, 6 chervnia, 2017, <https://karabas.live/oleksandr-yevtushenko-yahotiv-shhob-muzichna-presa-bula-ne-zhovtoyu-a-zhovto-blakitnoyu/>.
- — —. "Khto vy, 'Doktor Faust'?". *Moloda hvardiia*, 6 bereznia, 1988.
- — —. "'Kurok' klatsnuy". *Moloda hvardiia*, 5 lypnia, 1989.
- — —. "Zaimana zemlia". *Moloda hvardiia*, 4 zhovtnia, 1989.
- Yurchak, Aleksej. *Eto bylo navsegda, poka ne konchilos' . Poslednee sovetskoe pokolenie*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2014.
- Zhuk, Sergei. "The Komsomol Magazine Rovesnik and the Ideology of Pop Music Consumption". In *Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dnepropetrovsk, 1960–1985*, 239–264. Baltimore, Washington, D.C.: Johns Hopkins University Press, 2010.
- Zhytynskiy, V. "Shchaslyvoho eksperymentu". *Moloda hvardiia*, 27 chervnia, 1987.

V. Kudelia

WE CREATED NEFORMALY, AND WE WILL... LOVE THEM? SOVIET ROCK MUSIC IN THE NEWSPAPER *MOLODA HVARDIIA* DURING PERESTROIKA

The article analyses the materials of the Kyiv Komsomol newspaper 'Moloda Hvardiia', dedicated to Soviet rock music. The author examines how this newspaper reproduced the official Komsomol discourse during Perestroika, which proclaimed the need to establish a 'dialogue' with 'neformaly'. The author identifies how the newspaper discussed the 'neformaly', how it proposed to perceive them, and how it proposed to work with them. The author describes how the newspaper created a positive image of Soviet rock bands after years of "bans". The author examines how the newspaper presented the problems faced by Soviet rock bands and how Komsomol was held responsible for them. The author outlines how Kyiv rock music was perceived in 'Moloda Hvardiia' in comparison to other Soviet rock music, as well as how the editors of the newspaper began to promote Ukrainian-language rock music. The author suggests that in describing rock music, the newspaper 'Moloda Hvardiia' adhered to the "progressive" Soviet discourse of the Perestroika period, while the editors may have also had their policy of supporting Ukrainian-language songs.

Keywords: Perestroika, Komsomol, rock music, neformaly, Kyiv.

Матеріал надійшов 10.07.2023



Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)